

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԵՒ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Դարերը կ'անցնին՝ քայքայվող Գաղ

քայքայվող Գաղա՛նը, կ'երթայ միշտ առաջ

Վահան Թէֆէեան

Հերոսներ՝ իտէալներ կը խորհրդանշեն եւ չեն մեռնիր: Այս ժողովուրդը, որուն կեանքը սրտի գործ եղած է՝ մտքի գործ ըլլալէ առաջ, իր հազարամեայ գոյութեան ընթացքին միշտ ալ ծնունդ տուած է մեծ սիրտով գերմարդերու՝ հերոսներ եւ սուրբեր, որոնք, իրենց անձին եւ գործին մէջ արտայայտած են ցեղին ոգին, իտէալները եւ երազները, եւ որոնց շուրջ օղակ առ օղակ հիւստած է մեր արիւննոտ ալլ սակայն հերոսական պատմութեան ռակեշորքան:

Ամէն տարի, իրենց օրին, խանդաղատանով կ'ոգեկոչենք յիշատակը Վարդանանց եւ Ղեւոնդեանց մեր անմահներուն, վերապրելու համար իրենց գերագոյն նուիրումին մեծ պահը եւ վերբերելու իմաստը ու արժէքը անոնց սխրագործութեան:

Աւարայրի դիւցազնամարտը վեհիմաստ այն խորհուրդն է մեր պատմութեան որ դարերու խորքէն մշտապէս փարոսի մը նման իր լոյսերը կ'արձակէ, եւ որ, վեր ժամանակի կաշկանդումներէն՝ կը փալէ միշտ այս ժողովուրդին ներկային հետ, անոր ապագային վրայ իր բարերար ներգործութիւնը սփռելու համար:

Վարդանանց հերոսամարտը, իր էոյթին մէջ, գոյապայաքարն էր պատատենը, խաղաղասէր եւ շինարար ժողովուրդի մը՝ ի խնդիր իր պայծառական հողին վրայ ծագող քարի եւ անոյշ արեւին: Պայաքարն էր անկիւս վասն խղճի եւ մտքի ազատութեան, պայաքարն՝ հոգեկան ու իմացական լոյսին ծարաւի

ժողովուրդի մը, իրեն պարտադրուած հոգեւոր խաւարին դէմ, եւ՝ յաղթանակն էր ան հոգիի եւ մտքի թագաւորութեան, յաղթանակը գաղափարապաշտ կեանքին:

Երջանկայիշատակ մեր նախահայրերը, Քրիստոսէ դարեր առաջ ապրեցան իրենց ճակտին գիրով եւ քրտինքով, հողէն քարիք եւ քարէն գեղեցկութիւն հանելով: Օրհնեալ էր թեթեւ եւ հեզասահ անոնց կեանքը Ոսկեծին Անահիտի Մայրաստուածեան իմաստութեան եւ բարութեան հովանիին ներքին: Աղուտը հոգիներ էին եւ տարօրէն քարի՝ մեր նախնիները մեր բնաշխարհին պէս, եւ վեհ եւ ամուր մեր լեռներուն նման, մաքուր եւ հեզ՝ այդ լեռներուն կատարներուն ձիւնին պէս եւ ազատ՝ մեր գետներուն յորդահոսան վազիքն նման ու արգաւանդ մեր հայրենի դաշտերուն պէս:

Ապրեցան ու ստեղծեցին անոնք եւ աւելի էան տասներկու դար երգեցին եւ կերտեցին հեթանոս հոգեխռով գեղեցկութիւններ: Զպակսեցան մոռյլ օրեր իրենց կեանքին մէջ երբ ձգեցին իրենց ծաղկած դաշտերն ու շէն աւանները եւ ապաստանեցան լեռներու անառիկ կողերուն եւ յետոյ, սպառած՝ բշտամիջին նահանգնող հետներուն վրայէն իջան վար վերստին շէնցնելու, վերստին ծաղկեցնելու, ստեղծելու եւ ստեղծագործելու:

Ու երկար դարեր ապրեցան մեր երջանկայիշատակ նախահայրերը, երբեմն ուրախ, երբեմն տխուր՝ մտերմութեանը մէջ վիշապաբաղ Վահագնին, Անահիտին, Աստղիկին, Սօսեաց անտառի ծառերուն

սօսափին, արեւին, լուսնին, կայծակին եւ ամպրոպին, այլ սակայն, ըզմանովը բնութեան մեծերէն գերիվեր նշարտութեան մը լոյսին: Եւ այդ լոյսը, վերջապէս, Յիսուսով հոսեցաւ ու յորդեցաւ այս ժողովուրդին հոգեդաշտին մէջ: Քրիստոնէութիւնը, արժանաւորապէս եղաւ իր դարաւոր սպասումին հոգեկան անփոխարինելի վարձատրութիւնը, սփոփանքը եւ արբեցումը: Հայ ժողովուրդը անգլակտելի սիրով մը փարեցաւ անոր եւ զայն դարձուց իր իսկ հոգիին ամէնէն հարազատ արտայայտութիւնը:

450ին Արտաշատի Ազգային եկեղեցական ժողովը, Յովսէփ կաթողիկոսի նախագահութեան տակ, հաստատեց եւ կնքեց այդ անխախտելի փարումը, «Ծայսմ հաւատոյ զմեզ ո՛չ ոք կարէ խախտել, ո՛չ հրեշտակ է եւ ո՛չ մարդիկ, ո՛չ սուր եւ ո՛չ հուր, ո՛չ ամենայն զինչ եւ եմ դառն հարուածք»: Կա՞յ ուրիշ ժողովուրդ մը քրիստոնեայ աշխարհին մէջ որուն համար, կրօնքը կեանք ու կեանքը կրօնք եղած ըլլայ փոխադարձաբար ա՛յն համեմատութեամբ, որ աստիկա ապրումած իրականութիւն մըն է հայութեան համար: Այսինքն, կա՞յ աշխարհի վրայ ժողովուրդ մը որ քրիստոնէական սկզբունքները կեանքի կոչած, ապրումի վերածած, անոնցմով սնած եւ անոնցմէ առաջնորդուած ըլլայ եւ իր կեանքը անոնց իրագործումին, պսակումին նուիրագործած ըլլայ՝ որքան այս ժողովուրդը: Վկայ՝ ձայնաստանեայց Առաքելական Ուղղափառ մեր Սուրբ Եկեղեցին՝ իր անկեղծութեամբ, պարզութեամբ, լայնամտութեամբ, արիւթեամբ եւ անհուն գործվանով, Քրիստոնեայ եկեղեցիներու ամէնէն քրիստոնեան: Քրիստոնէութեան սիրոյ Անտարանը եւ համամարդկային համեղըրայրութեան

հաղցր հրաւերը ներգրաւեց տառապած եւ տառապանքէն իմաստնացած եւ հոգիով գեղեցկացած այս ժողովուրդը: Քրիստոնէութիւնը նոր կենսունակութիւն, նոր աւիւն ներարկեց եւ ստեղծագործական խանդ ներշնչեց հայութեան: Մեր մէջ, մեր քրիստոնէացման առաջին դարուն, մենք ունեցանք մեր Գիրքը, ինչ որ տասներկու դարերուն հեթանոսական մեր մշակոյթը չէր տուած մեզի: Տենդագին կրօնական հզօր զգացումի մը բեղուն արգասիքն է մեր Ոսկեդարեան Սրբազան Մշակոյթը, առանց որուն, մենք՝ ի վերջոյ պիտի դատապարտուէինք յոյն, պարսիկ կամ ասորի դառնալու: Քրիստոնէութիւնը զօրացուց, շեշտեց մեր ազգային գիտակցութիւնը եւ ինքնուրոյնութիւնը եւ մեր ազգային նկարագրին տուաւ յաւելեալ դիմադրականութիւն եւ կորով: Եւ վերջապէս, քրիստոնէութիւնը մեզի տուաւ կեանքի հանդէպ դրական կեցումով մը: Ո՛չ սին պատրանք, մարտիրոսանալով իրր վկայ դարձաւ փոխադրուելու, եւ ոչ ա՛յ տառապանքը համբերութեամբ կրելու ստոյիկեան ֆիլոզոֆիան, այլ, տառապանքին երթալու, զայն նուանելու, զգեստնելու ուժականութիւնը, տառապանքին ընդմէջէն հասնելու համար ինքնաիրագործումի: Ըստ իս, այս է քրիստոնէութեան իսկական ոգին, որ խարիսխն է արդի Արեւմտեան հաղափարութեան, թէեւ, ան այսօր, պարպուած է այդ ոգիին բարոյական արժէքներէ:

Դրական այս ոգիով գօտեպնդուած եւ զօրացած հայ ժողովուրդը դիմաւորեց Սասանեան Պարսկաստանի իր հոգիին ուղղուած հարուածը: 451ին կորսնցուցած էինք մեր թագաւորութիւնը ու մեր պապեանական հողը բաժնուած էր Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի միջեւ: Զէզոնացուած, մեկուսացուած եւ բաժան

բաժան եղած էին մեր իշխանութիւնները: Մեր ազգային բանակը եւ այրուծին կը կոտորակուէին ծառայելով Սասանեան գահին: Ըստ էութեան, Տիգրանի շարժառիթները քաղաքական էին կրօնական ըլլալէ առաջ: Զուելելու համար հայ ժողովուրդը եւ իւրացնելու մեր հայրենիքը: Անհրաժեշտ էր նախ կազմալուծել հայ եկեղեցին եւ փշրել հայուն հաւատքը:

Կանգուն կը մնար միայն մեր հաւատքին Միջնաբերդ՝ Հայ եկեղեցին որ փրկարար դեր մը կատարեց այս ճգնաժամին, որպէս բոլոր հայ սրտերը իրարու կապող, զանոնք միաձոյլ կամփի վերածող ոյժը: Եւ Աւարայրը եղաւ այս ժողովուրդին մատուցած գերագոյն կենդանի պատարագը եւ կրակէ մկրտութիւնը հայ Ազգային եկեղեցիին, որուն զաւակները, ամէն խաւէ եւ տարիքէ, սուրբ հաղորդութեամբ վահանուած եւ հաւատով ու հայրենասիրութեամբ հոգեզինուած՝ աներկիւղ գրոհ տուին մահուան դէմ եւ կեանքէն՝ կեանք անցան: Մահը, անոնց համար եղաւ այն դուռը ուրկէ անոնք անմահութեան անցան:

Եթէ եղան Վասակներ, որոնք գործնապաշտ մտայնութեամբ քաղաքական եւ դիւանագիտական հաշիւներէ եւ նկատումներէ մղուած նախընտրեցին գաղափարականը զոհել նիւթականին, ոգեկանը՝ ֆիզիքականին, չպակսեցան Վարդաններ եւ Ղեւոնդներ որոնց համար անկարելի էր առանց Իտէալի եւ սրբութեան ապրիլ, եւ անոնք յօժարաբար իրենց կեանքը նուիրեցին Հայրենիքի փրկութեան եւ իրենց Սուրբ հաւատքին պահպանման համար: Ոչ մէկ ատեն մեզի պակասած է խոհականութիւնը՝ վտանգներէ խուսափելու, մեր Հայկ նահապետի օրերէն սկսեալ: Սակայն ժողովուրդ մը, որհասական պահու մը իր գոյութեան

սպառնացող վտանգը կը զգայ եւ կ'ապրի, չի խորհրդածեր եւ չի վերլուծեր: Իր ինքնապաշտպանութեան ճիգերը կը թելադրուին իր գոյատեւելու հիմնական քննադէմ:

Ընդհանուր ազգերու պատմութեան մէջ, քացառիկ է Վարդանանցի աթիւն նման երեւոյթ մը ուր ժողովուրդ մը իր սրտովը եւ մտքովը փարի ֆիզիքական պարտութեան մը եւ իր հաւատքին հրայրով ու անպարտելի կամքով եւ անհատնում զոհարերումով սրբագործէ ֆիզիքական պարտութիւնը եւ զայն վերածէ հոգեկան յաղթանակի եւ գեղեցկութեան: Վարդանանք, Աւարայրի դիւցազնամարտով շրջեցին մեր ազգին ապագայ կեանքին հունը, զայն ազատագրելով՝ քաղաքակրթապէս փուլզումի ենթակայ Արեւելի ազդեցութենէն եւ անոր տալով քրիստոնէական գաղափարականով լուսաւոր՝ Արեւմտեան քաղաքակրթութեան յառաջահայեաց ձգտումը: Մեր քաղաքական իշխանութեան անհետացումէն վերջ, մեր անտէրընութեան տարիներուն, մեր Մայր եկեղեցին գործեց որպէս մշտադիմաց պահապանը մեր ժողովուրդին ոգեկան ու իմացական արժէքներուն:

Աւարայրէն 1550 տարի ետք, այս նիւթապաշտ, ապարարտ իւր անթոյժ դարուն մէջ անգամ, Վարդանանք եւ Ղեւոնդեանք տակաւին կ'առնուէին եւ կը յուզեն մեզ իրենց հաւատքին գործութեամբ, հայրենասիրութեամբ, քաջութեամբ եւ անձնուրացութեամբ: Տասնեւհինգ դարերէ ի վեր Վարդանանք Պատերազմը կը շարունակուի, առաւել կամ նուազ ուժգնութեամբ, մեր ազգային կեանքի քաղաքական, ընկերային, կրօնական եւ մշակութային նկատներուն վրայ: Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան Պետական կրօն հռչակման 1700

ամենակիմ, այսօր, ամեն ժամանակե աւելի կը զգանք հրամայական պահանջը եւ կարիքը՝ Նոր Սպարապետ Վարդաններու եւ Ղեւոնդ Երեցներու, որոնք առաջնորդեն մեզ. «Վասն հաւատոյ եւ հայրենեաց», մարտահրաւերով՝ հաւատարիմ մնալու

համար մեր ծնդին ոգիին, գաղափարակաւնին եւ սրբութիւններուն, որոնց համար, անոնք, գիտակցօրէն նահատակուեցան:

Յաւերժական փառք եւ պատիւ Աւարայրի դիւցազներու անարատ յիշատակին:

ԿԱՐՊԻՍ ԵՍԱՅԵԱՆ

ՔԱՀԱՆԱՅՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱԽՈՐՈՒՄԸ

Այսօր՝ հայրենիքի եւ Սփիւռքի ամբողջ տարածքին՝ Մայր եկեղեցին՝ հանդիսաւորապէս կը տօնէ՝ յանձին Ղեւոնդ Երեցի՝ քահանայական կոչումին սրբութիւնը:

Ան՝ խորապէս հասկցաւ ու հասկցուց իր ժողովուրդին՝ Նոր Կրօնքին աստուածային ճշմարտութիւնները եւ Քրիստոսի Աւետարանի սիրոյն յանձն առնուած կամաւոր նահատակութեան ազգային ու երկնային արժէքը:

Տասնըհինգ դարերու ընթացքին, Ղեւոնդ Երեցի անուան յիշատակութեամբ՝ Հայաստանեայց եկեղեցին կը փառաւորէ քահանայութիւնը: Եւ անոր քահանայութիւնը նուիրագործումով, կը պատգամէ մերօրեայ քահանաներուն, թէ քահանայութիւնը իր խորագոյն նշանակութեամբ եւ իր կոչումին շնորհով, աստուածային է:

Այս տունը, քահանայութեան փառաւորումով, ճառագայթում կու տայ հովուական ծառայութեան կոչուած եռգետականներու, թէ ի՞նչպէս, մենք ալ՝ պարտականութեան պատենշին վրայ կրնանք հեռոսսակայել պայքարի ու ամմահանալ, յանուն աստուածային ճշմարտութիւններուն:

Հայ եկեղեցին՝ յանձին Ղեւոնդ Երեցի մշտնջենաւորեց քահանայութեան տիպարը, այն նպատակով՝ որ այդ երկնաշնորհ կոչումին արժանի քահանան,

ըլլայ իր ժամանակի Նոր Ղեւոնդ Երեց մը, անոր օրինակելի ու մտատիպար վարժով:

Քրիստոնէական բարեմասնութիւններով լուսաւորուած քահանայի մը անարատ հոգին, պէտք է ներգգայ, թէ քահանայագործութիւնը՝ իր համեստութեան եւ պարզութեան մէջ, իր կոչումին եւ ուխտին փառաւորումն է:

Հոգեւոր պաշտօնեան, բարոյական եւ նիւթական ինչ դժուակ ու ապերախտ պայմաններու մէջ ալ գտնուի, ինչպիսի անսպասելի նեղութիւններ ալ սպառնան փորձութեան ենթարկելու իր առաքինութիւնները, պարտաւոր է իր հաւատքին ամբողջ անառիկ ու ամրամիստ պահել: Եւ իր հաւատարմութիւնը, այդ դժուար պարագաներուն՝ զոհողութեան բարձրագոյն չափերու վրայ ցոլացնէ հաւատացեալ հօտին:

Այն տաղանդը, որ կը տրուի իրեն Տիրոջ ամենասուրբ ձեռքով՝ պէտք է աշխատի բազմապատկել ու շահեցնել եւ ոչ թէ հողին ներքեւ ամուլ ու անպտուղ պահել:

Հայ եկեղեցւոյ նշանաւոր հոգեւորականները իրենց . հօգօր իմացականութեան մնալուն ստեղծագործութիւններով՝ պէտք է իր գիտակցութեան մէջ հորիզոնական տարածքով քացայայտուին, որպէս զի ինքն ալ, իր